

УДК 336.743:330.131.7

О.Є. Шора, здобувач Національного аграрного університету

АНАЛІЗ І РОЗРАХУНОК ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ВІД ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Аналіз діяльності комерційних банків є одним із найважливіших напрямів економічної роботи. У цьому аспекті велике значення має правильна організація роботи як на мікрорівні (тобто в окремому банку), так і на макрорівні (в банківській системі). У статті детально викладено основні напрями аналізу фінансових результатів та показників ефективності від валютних операцій комерційних банків України.

Ключові слова: фінансовий результат, ефективність діяльності, аналіз доходів, аналіз витрат, рентабельність.

Постановка проблеми. Операції з іноземною валютою відіграють ключову роль у банківській системі України та комерційних банках. Згідно з чинним законодавством валютні операції на території України здійснюються відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України та таких Законів України: “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”, “Про банки і банківську діяльність”, “Про зовнішньоекономічну діяльність”, “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”, а також Правил використання готівкової іноземної валюти на території України та інших нормативно-правових актів Національного банку України [1].

Аналіз фінансових результатів від валютних операцій комерційних банків полягає в проведенні аналізу доходів та витрат банку, розрахунку прибутку та рентабельності.

Здійснювати аналіз фінансових результатів комерційних банків від валютних операцій, на нашу думку, доцільно в декілька етапів: по-перше, проаналізувати доходи та витрати, по-друге, визначити фінансові результати, по-третє, підвищити ефективність діяльності.

Мета статті – розкрити основні напрями аналізу фінансових результатів та показників ефективності від валютних операцій комерційних банків України.

Виклад основного матеріалу. Доходи банку від валютних операцій – це загальна сума грошових коштів, отриманих від здійснення активних валютних операцій [1; 2]. Аналізуючи загальну структуру доходів від валютних операцій (рис. 1), слід зауважити, що:

- комісійні доходи складаються з комісій за розрахункове-касове обслуговування клієнтів (фізичних та юридичних осіб), надання гарантій та інших зобов’язань в іноземних валютах, комісії від операцій на міжнародних ринках при розрахунках та ін.;
- торговельні доходи складаються з доходів, отриманих від операцій для юридичних осіб (купівля-продаж іноземних валют, конверсії та ін.);

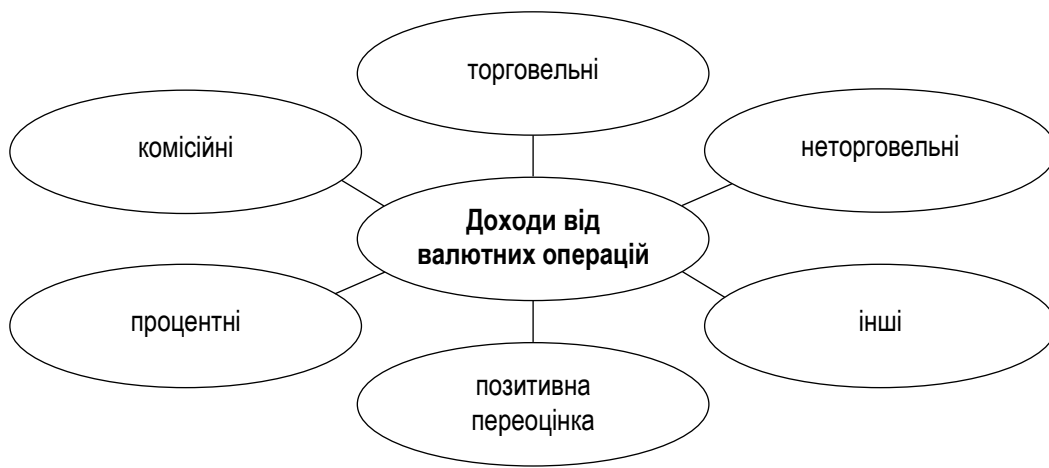
- неторговельні доходи складаються з доходів від операцій фізичних осіб (валютно-обмінних операцій, переказів коштів, конверсій та ін.). Реалізований результат від операцій з іноземною валютою – це фактично одержані доходи за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти (банківських металів);
- процентні доходи складаються з доходів, отриманих від розміщення коштів в інших банках, за кредитами, наданими в іноземних валютах, та ін.;
- позитивна переоцінка складається з переоцінки валютних коштів (перерахунок гривневого еквівалента залишків іноземної валюти) усіх монетарних статей в іноземній валюті, що здійснюється при кожній зміні офіційного валютного курсу. Курсова різниця від переоцінки грошових коштів та інших монетарних статей в іноземній валюті є нереалізованим результатом від операцій з купівлі-продажу іноземної валюти;
- інші доходи складаються з штрафних санкцій, отриманих від валютних операцій, та інших доходів, які не входять до зазначеного вище переліку.

Зазначимо, що кількісний аналіз структури доходів від валютних операцій полягає у визначенні питомої ваги окремих статей доходів у їх загальній сумі. Узагальнений кількісний аналіз структури доходів полягає у порівнянні структури кількох банків або фактичних та планових (прогнозних) показників комерційного банку.

Витрати банку від валютних операцій – це вся сума витрат за пасивними валютними операціями, враховуючи витрати на утримання персоналу комерційного банку [1; 2]. Аналізуючи загальну структуру витрат від валютних операцій (рис. 2), слід зауважити, що:

- комісійні витрати складаються з витрат, які виникають під час здійснення розрахунково-касового обслуговування клієнтів (фізичних та юридичних осіб), витрати, пов'язані з наданням гарантій та інших зобов'язань в іноземних валютах, витрати від здійснення операцій на міжнародних ринках і при розрахунках та інші;
- торговельні витрати складаються з витрат, отриманих від операцій для юридичних осіб (купівля-продаж іноземних валют, конверсії та ін.);
- неторговельні витрати складаються з витрат від операцій фізичних осіб (валютно-обмінних операцій, переказів коштів, конверсій та ін.). Реалізований результат від операцій з іноземною валютою – це фактично зазнані витрати за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти (банківських металів);
- процентні витрати складаються з витрат, які виникають від залучених коштів інших банків, за кредитами та депозитами фізичних і юридичних осіб, отриманими в іноземних валютах та ін.;
- відрахування у резерви здійснюються під кредитні операції клієнтів та банківських установ, за депозитними операціями банку до фонду гарантування вкладних операцій та ін.;
- витрати на утримання персоналу валютних департаментів, відділів, секторів;

- негативна переоцінка складається з переоцінки валютних коштів (перерахунок гривневого еквівалента залишків іноземної валюти) усіх монетарних статей в іноземній валюті здійснюється при кожній зміні офіційного валютного курсу. Курсова різниця від переоцінки грошових коштів та інших монетарних статей в іноземній валюті є нереалізованим результатом від операцій з купівлі-продажу іноземної валюти;
- списання безнадійних активів, які виникли від здійснення валютних операцій;
- інші витрати складаються з штрафних санкцій, сплачених за здійснення валютних операцій, та інших витрат, які не входять до вищезазначеного переліку.

Рис. 1. Структура доходів від валютних операцій

Рис. 2. Структура витрат від валютних операцій

Зауважимо, що основним завданням аналізу витрат від валютних операцій банку є визначення структури витрат за звітний період та порівняння його з планом або прогнозом, користуючись методом відхилень. На підставі проведених порівнянь необхідно визначити резерви скорочення витрат.

За даною класифікацією рекомендуємо оцінювати динаміку обсягу та структури всіх доходів та витрат, які виникають під час здійснення валютних операцій, а також визначати питому вагу кожного виду валютних доходів та витрат відповідно до класифікації.

На нашу думку, в процесі аналізу також доцільно визначати коефіцієнт еластичності доходів та витрат від валютних операцій за формулою:

$$K_e = \frac{TP_d}{TP_v} \cdot 100 \%,$$

- де K_e – коефіцієнт еластичності доходів від валютних операцій;
 TP_d – темп приросту валютних доходів (визначається співвідношенням поточного доходу до доходу попереднього періоду);
 TP_v – темп приросту витрат від валютних операцій (визначається співвідношенням поточних витрат до витрат попереднього періоду).

Також ми вважаємо, що необхідно визначати коефіцієнт дієздатності за валютними операціями, що визначається як відношення витрат до доходів.

Здійснюючи розрахунки та аналізуючи доходи та витрати банку від валютних операцій, необхідно не тільки характеризувати динаміку абсолютних та відносних показників, а також враховувати основні фактори, які спричинили зміну.

На другому етапі визначаємо фінансовий результат валютних операцій за його складовими елементами. Обов'язково здійснюємо розрахунок рентабельності доходу за формулою:

$$R_g = \frac{P}{D} \cdot 100 \%,$$

- де R_g – рентабельність доходу від валютних операцій;
 P – прибуток від валютних операцій;
 D – дохід від валютних операцій.

Одним із найважливіших показників є рентабельність валютних операцій, він дає змогу визначити частку прибутку від валютних операцій у доходах. Але він не відображає економічної ефективності використання валютних ресурсів, оскільки не розкриває прямої залежності між одержаним прибутком та ресурсами, що використовувалися. Необхідно також розрахувати рентабельність витрат від валютних операцій, що дає змогу з'ясувати розмір прибутку на одиницю витрат за формулою:

$$R_v = \frac{P}{V} \cdot 100 \%,$$

де R_v – рентабельність витрат від валютних операцій;
 P – прибуток від валютних операцій;
 V – витрати від валютних операцій.

Ефективність використання валютних ресурсів банку дуже добре відображає рентабельність валютних активів, яка змінюється під впливом динаміки абсолютної величини валютного прибутку і валютних активів та залежить від співвідношення темпів зростання активів і прибутку, розраховується за такою формулою:

$$R_a = \frac{P}{A_s} \cdot 100 \%,$$

де R_a – рентабельність валютних активів;
 P – прибуток від валютних операцій;
 A_s – середні валютні активи.

Також рекомендуємо розрахувати показник впливу валютних операцій на загальний фінансовий результат діяльності комерційних банків, що розраховується за формулою:

$$P_{ch} = \frac{P}{ZP} \cdot 100 \%,$$

де P_{ch} – частка прибутку від валютних операцій у загальному прибутку банку;
 P – прибуток від валютних операцій;
 ZP – загальний прибуток банку.

На наступному етапі оцінюємо ступінь залежності діяльності банку від валютних доходів. Даний показник розраховуємо за формулою:

$$ZP_{ch} = \frac{D}{SA_s} \cdot 100 \%,$$

де ZP_{ch} – дохід від валютних операцій до середніх сукупних активів банку;
 D – дохід від валютних операцій;
 SA_s – середні сукупні активи.

Вимірювання ефективності діяльності банку від валютних операцій визначається за допомогою таких показників:

1. Чистий спред за валютними операціями – різниця між процентною ставкою за наданими ресурсами та процентними ставками за залученими ресурсами. Даний показник характеризує ефективність процентної політики банку у сфері валютних операцій, а також гостроту конкуренції на ринку валютних кредитів та депозитів та розраховується за формулою:

$$S = \frac{P_e}{P_a} \cdot 100 \% - \frac{P_v}{P_z} \cdot 100 \%,$$

де S – чистий спред за валютними операціями;
 P_e – процентні доходи від валютних операцій;
 P_a – процентні валютні активи;
 P_v – процентні витрати від валютних операцій;
 P_z – процентні валютні зобов'язання.

Даний коефіцієнт містить у собі тільки ті валютні активи та пасиви, до яких застосовуються відсоткові ставки. Таким чином, він вилучає вплив безвідсоткових депозитів до запитання, капіталу та невиконаних вимог резервування на чисті отримані відсотки і отже, на прибуток банку від валютних операцій. На нашу думку, цей коефіцієнт ізолює вплив відсоткової ставки на прибуток банку від валютних операцій і цим самим надає більш глибоке розуміння джерел прибутку банку від валютних операцій.

Діяльність банку від валютних операцій є неефективною, якщо чистий спред має від'ємне значення, та свідчить про перевищення ставки сплачених відсотків над отриманими відсотками.

2. Чиста процентна маржа відображає рентабельність чистого процентного доходу від валютних операцій на середні валютні активи. Зменшення процентної маржі негативно характеризує діяльність банку, яке може бути спричинено зниженням процентних ставок із розміщення валютних ресурсів, подорожчанням залучених ресурсів, скороченням частки валютних активів, що приносять дохід у загальному їх обсязі та розраховується за формулою:

$$P_m = \frac{P_e - P_v}{A_s} \cdot 100 \%,$$

де P_m – чиста процентна маржа за валютними операціями;
 P_e – процентні доходи від валютних операцій;
 P_v – процентні витрати від валютних операцій;
 A_s – середні валютні активи.

Діяльність банку від валютних операцій є неефективною, якщо чиста процентна маржа має від'ємне значення, та свідчить про понесені банком збитки від кредитної діяльності.

3. Визначення ефективності діяльності працівників проводиться через показник продуктивності праці, який визначає ефективність одного з трьох основних ресурсів банку – кадрів, репутації та фінансових зобов'язань – шляхом підрахунку чистого доходу від валютних операцій на кількість працівників валютного підрозділу, які задіяні безпосередньо в здійсненні валютних операцій, розраховується за формулою:

$$P_1 = \frac{P}{Q},$$

- де P_1 – прибуток від валютних операцій на одного працівника валютного підрозділу (грн.);
 P – прибуток від валютних операцій;
 Q – кількість працівників, залучених до проведення валютних операцій.

Узагальнено цей показник визначає середній дохід, що створений кожним валютним працівником.

Прибуток від валютних операцій стосовно витрат на утримання працівників валютного підрозділу розраховується за формулою:

$$P_q = \frac{P}{VQ},$$

- де P_q – прибуток від валютних операцій стосовно витрат на утримання персоналу всього валютного підрозділу (грн.);
 P – прибуток від валютних операцій;
 VQ – витрати на утримання всього персоналу валютного підрозділу.

Оскільки оплата праці працівників є найголовнішим компонентом непроцентних видатків комерційних банків, то продуктивність праці працівників вимірюється як через витрати на утримання працівників, так і через витрати на утримання персоналу.

Висновки. Використання в практичній роботі комерційних банків даних підходів дасть змогу здійснювати поглиблений аналіз фінансових результатів від валютних операцій з метою оптимізації витрат і доходів та підвищення ефективності діяльності.

Список літератури

1. Інтернет-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
2. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : постановва Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року № 368 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/B_zakon/index.htm.

Summary

The analysis of activity of commercial banks is one of the major directions of economic work. In this aspect the correct organization of work as at a microlevel (in separate bank), and at a macrolevel (in bank system) has great value. In clause the basic directions of the analysis of financial results and parameters of efficiency from currency transactions of commercial banks of Ukraine are in details stated.

Отримано 04.07.2008